

A Desiréről jelentjük

Desiré Central Station 2013 - I am Desiré (I.)

És Desiré mégis volt. Mint ahogyan – szinte most már „természetesen” – ismét voltak problémák is a megszervezése, pontosabban a finanszírozása körül. Adódna az alkalom, hogy belekezdjek régi nótámba: Szabadkának továbbra sincs normális kőszínháza.

Az anyagi oldallal kapcsolatos gondok tehát mára már az esemény állandó kísérői lettek. A tavalyi év vége felé megjelent tudósításokban, interjúkban meglehetősen gyakran lehetett olyan nyilatkozatokat hallani, amelyek nyíltan kimondták, hogy a 2013-as fesztivál az eddigiek „legszegényebbike”. De egyértelműen kijelenthető: nem a felkínált program, a választék, hanem kizárólag a megítélt támogatások tekintetében. Így Szabadkára – nagy nehézségek és lemondások árán ugyan, de – újra megérkezett a régió 2013. november 23-a és 28-a között.

A tavalyi fesztivál alcíme az *I am Desiré* volt. Ezt a mottót hallhattuk az ütősre sikeredett reklámfilmben, valamint ez szerepelt a kitűzőkön és a tavaly is remekbe szabott plakátokon. A Kosztolányi-motívum ismét jelen volt rajtuk, igaz, kissé szolid, visszafogott formában, alig láthatóan, rejtetten, a 2012-es arculati elemekhez hasonló módon, egy „agyonlőtt” Dávid-szobor „variánsaként”. Sikerült tehát ismét valami egészen elképesztő vizuális provokációt beleszőni az alkotásba (Blaskó Árpád munkája). No, de egy unalmas jelzőpufogtatás helyett inkább fogalmaznék úgy, hogy a figyelemfelkeltés szándéka nálam célt ért.

(Itt kell megjegyezmem, hogy most már nem ragasztgatható össze száz meg száz Desiré-plakáttal a központban éktelenkedő betonszörnyet övező „ultraronda” pléhkerítés. Persze nem azért, mert a várva várt színházépület felépült volna, hanem azért, mert a kerítés immáron amatőr és profi festők alkotásait tartalmazza a lelkes tanulóktól kezdve Gyurkovics Hunorén keresztül egészen Torok Melindáéig.)

De inkább visszatérek a Desiré Central Stationhoz. A fesztivált Urbán András nyitotta meg a szabadkai Képzőművészeti Találkozó Modern Galériájának egyik termében amolyan „performance-szerűen”, egy rövid köszöntővel, majd egy asztalra csapással. („Csapj az asztalra a Desiréért!”) Nem pacsizással, hanem egy igazi ütéssel. Jó hangossal. Őszintével. És jöhettek persze a jelenlevők is. Ezt követően Molnár Edvárd fotókiállítását tekinthettük meg. Alkotásairól a Desiré elmúlt négy évének legjobb pillanatai köszöntek vissza.

2013-ban egyébként hat ország tizenhárom alkotása került műsorra. Magyarországot a budapesti Színház- és Filmművészeti Egyetem (Ódry Színház) színészosztálya képviselte a *Hamlet* című vizsgálódással, amelyet a Nádasy-fordítás alapján vittek színpadra Zsótér Sándor rendezésében. Horvátországból a zágrábi Hotel Bulić Színház, a KLJB és a Tvrnica kulture érkezett a *Requiem a szervekért – Bűnbánat* című darabbal, amely Artaud-szövegek alapján készült Senka Bulić rendezésében. A szintén zágrábi Montažstroj az *55+* című darabbal lépett színpadra (koncepció, rendezés Borut Šeparović). Bosznia-Hercegovina képviselőjében a sarajevói East West Center és a zenicai Bosnyák Nemzeti Színház *Mujo, Suljo és Fata a spektakulum társadalmában* című alkotását láthatta a közönség (rendező Haris Pašović). Romániából a temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház és az Aradi Kamaraszínház érkezett. Előbbi a *Békeidő* (rendező Hajdu Szabolcs), utóbbi pedig a *Rudolf Hess tízparancsolata* című alkotással (rendező Tapasztó Ernő). Szlovéniából három darabot hozott a

ljubljanai Via Negativa társulata, mindhármát Bojan Jablanovec koncepcióival és rendezésével: *A fēket*, *A helyes úton-t* és a *MandicGépet*. A házigazdák, vagyis a Kosztolányi Dezső Színház a Sziveri-darabot mutatta be (*Az ember komédiája*) Táborosi Margaréta rendezésében. A fesztivál záró napján a szabadkai Népszínház szerb társulata vitte színpadra a *Koštana* című darabot, amelyet Urbán András rendezett. A magyarkanizsai Jel Színház a Tolnai-versek alapján készült *Wilhelm-dalokat* mutatta be (rendező Nagy József), a belgrádi BITEF Színház Bitef Dance Companyjának és a Srebrno drvo egyesületének közös munkája pedig *A város* című darabban öltött testet (koncepció, rendezés Dina Radoman Caranović, koreográfia Isidora Stanišić).

A Desiré Akadémia keretén belül a szakma jeles személyiségeivel és alkotóival folytak eszmecserek: Zsótér Sándor rendezővel, dramaturggal, színésszel, tanárral, valamint Tolnai Ottó Kossuth-díjas íróval, költővel. Más beszélgetések és előadások meghatározott témák mentén bontakoztak ki: Senka Bulić (*A megkoronázott anarchia*), Haris Pašović (*A spektákulum társadalmáról*), Hajdu Szabolcs (*Film és színház*), Bojan Jablanovec (*Az igaz keresése*). Még filmvetítésre is sor került a Lifka Sándor Art Moziban, mégpedig Hajdu Szabolcs filmjét, a *Bibliothèque Pascal*t láthatta a közönség. Persze, nem szabad megfeledkezni a tavaly is megszervezett műhelymunkákról sem, amelyek még színesebbé tették az egész rendezvényt, nem beszélve azokról az alkalmi beszélgetésekről, amelyek egy-egy előadás után táptalajt jelentettek a látottak továbbgondolásához, értelmezéséhez.

Mindenesetre felmerül a kérdés, hogy lehet-e „szegénységéről” beszélni egy ilyen közegben. A rendezvény szabad, kötetlen, lemondásmentes megszervezése terén mindenképp! A meglehetősen szűkre szabott támogatás biztosan komoly megszorításokat, béklyókat jelentett a szervezőknek. Ez reális probléma. A repertoár tartalmi oldalait szem előtt tartva azonban szó sincs szegénységéről. Azt a hozzáállást pedig még véletlenül sem szabad figyelmen kívül hagyni, amelyet jó pár önkéntes, színész, KDSZ-es dolgozó dicséretes viszonyulása, éjt nappallá tévő munkája, odaadása képviselt. Külön megemlítenők a különböző „spórolási fogások”: az első Desiré Central Station Kosztolányi-profilját tartalmazó roll-up még mindig visszaköszön az offprogramok nézőinek, a korábbi arculatokat magukon hordozó „újrahasznosított” belépők is remekül funkcionálnak. De színészeink is felbukkannak valami egészen más szerepben: kávéval kínálnak a várakozás során, vezetik a beszélgetéseket, vagy éppen jegyeket szednek. Mindenki teszi a dolgát, persze aki mindezt vállalja – ...are you?

A szervezők – elmondásuk szerint – arra törekedtek, hogy színház és ember viszonyát vegyék górcső alá, továbbá, hogy megvizsgálják egymást külön-külön is. Ezen elgondolás mentén állt össze a repertoár. A mottóban is mintegy a felvállalás „poétikája” kíván kifejezésre jutni, az azonosulás, az elfogadás szerepkörei. A Montážstroj („betűhív” átiratban: МОИТАЖСТРОЈ) „performance-csoport” 55+ című darabja mindenesetre kiválóan alátámasztotta a szervezők tematikai ambícióit.

Borut Šeparović már néhányszor vendége volt a városnak. Ő rendezte a *Bikini-demokrácia* című darabot is, amelyet pár évvel ezelőtt volt szerencsém megnézni. Már akkor kiderült, hogy Šeparović mestere a „valóság”, az „ember” és a „színház” viszonya boncolgatásának, és aki nem hajlandó bizonyos szerepköröknek alárendelődni, az például könnyedén gyanútlan felszólalója lesz a *Bikini-demokráciának*. Akarva-akaratlanul, de közönségként váltunk akkor főszereplőkké. Ennek az „alakulástörténetnek” a jó ismerője tehát a rendező. És efféle változásrelációkat tapasztalhattunk az 55+-ban is, amelyben ötvenöt évnél idősebb „személyek” léptek színpadra (kezdetben azonban közöttünk, a nézők között ültek) – méghozzá több-tucatnyi „valódi” ember.

A darab elején a publikum első két sora egyesével szólalt meg. Nem is voltam tisztában azzal, hogy mi történt. Beszélőket nem láttam, de a színpad hátterében jól látható volt mindenki, mert itt is (mint a *Bikini-demokráciában*) egy kamerát nyomtak a megszólalók arcába, amely élő képet adott hátul, a hatalmas kivetítőn. A korosztály valamennyi tagja szép sorban válaszolt tehát arra a kérdésre, hogy hogyan szeretne meghalni. Végig is próbálták volna mondani a mondandójukat, ha a kameraman nem lépett volna tovább önkényesen. Ezekben a válaszokban egyébként rendkívül szerteágazó megfogalmazások, elképzelések körvonalazódtak. Akadtak olyanok, akik nem válaszoltak szívesen, vagy nem foglalkoztak a kérdéssel, mások őszintén reagáltak: „csak ne szenvedjek, bárhol, akár tánc közben is”, vagy: „a hírek nézése közben, lelkemet kilehelve, puff!”, vagy „egy nő ölelésében, szerelemben és szenvedélyben” stb. Ki ne gondolkodott volna már el ezen a kérdésen? Hirtelen, egy huszárvágással tud tehát közvetlen lenni a darab nyitánya, első fele. Meglepő vágásokat fogunk majd látni a későbbiekben is, így fokról fokra valósul meg az azonosulási helyzet és lehetőség. E fordulatok során színház, valóság és ember egyre közelebb és közelebb kerül egymáshoz.

Amikor már valamennyien megszólaltak, véget ér az első „rész”. Ezután újra sorra kerül mindenki, de most a szereplőknek a színpadra kell felmenniük (ez valakinek könnyebben, valakinek nehezebben megy – természetesen). A második „felvonásban” azt a feladatot kapják, hogy válasz-

szanak egy-egy epizódot életükből, és mondják el. Egyesével megy hát ki mindenki, a beszélő feje fölött pedig egy visszaszámláló ketyeg. Annyi másodperc áll rendelkezésére a mikrotörténetek elmondására, ahány éves az adott szereplő, tehát minimum 56 másodperc. Valaki belefér a keretbe, valaki nem. De ha lejár a visszaszámláló, mindenféleképpen abba kell hagyni a történetet, akár a végére ért, akár nem. Történetkavalkád ez a legjavából. Van, aki például betegsége következtében parókavásárlásra szorul, és ennek viszontagságait osztja meg, de itt-ott felelevenednek a balkáni háborúk – szigorúan privát – élményei is, vagy a mérhetetlenül szeretett gyermek diplomázási sikerei, vagy épp egy-két szerelmi történet, a csókjelenet, egy meccsélmény. Élettel teli vallomások ezek, egyesek teljes életdrámákat, mások apró, szinte jelentéktelennek tűnő epizódokat közölnek. Ami pedig megteremti közöttük a kohéziót, az a minden történet mögött ott lüktető nagybetűs élet. Nem unalmasak (szinte mindegyiket megosztanám), figyelem őket, remek arcélek és képek, talán bennem is latenszen pulzál valamiféle „Big Brother-attitűd”, de nem unok rájuk, képtelen vagyok közömbös maradni. Majd jön a haláljelenet 88 másodpercben, amelynek során egy szemüveges öregúr játssza el haláltusáját.

Majd ismét változik a színpadkép, most már szinte mindenki a színpadon ül, újra velünk szemben. Újabb történetek következnek, de most egy pulpitus elé járulnak a résztvevők, a többiek a helyükről kiabálnak be a felszólalásokba. Ezzel máris politikai élt kapnak a megszólalások, a privát történetek közösségi történetélményekké, történelmi vallomásokká alakulnak. Minden egyéni kérdés, látásmód, probléma tehát társadalmivá alakul. Mondhatnám: „nevesülnek”, kontextualizálódnak: „Tuđman”, „egypártrendszer”, „privatizáció”, „kannibálkapitalizmus”, „globalizáció” stb. És adott az egyszerű életkép: a felszólalók is részei a történelemnek, de részei a mindennapoknak is. Ez a narratívaeltolódás legitimálja a korosztály szinkron tulajdonságait, és újabbnál újabb kapcsolódási pontokat alapoz meg. A szubjektív történeti perspektíva tehát szép lassan a közösségi, a kulturális emlékezetre kérdez rá, legitimitását is abban kontextualizálja, vagyis: él, létezik.

Végtelenül leegyszerűsített olvasat lenne a „vegyetek észre bennünket is, mert mi is vagyunk”. A „nagy öregek” nem nézhetők le, de nem is szólnak a fellegekből, mindez nem működhet értelmezési perspektívaként. A háttérben levő „55+” felirat és az „I mi smo Hrvatska” lokalizál ugyan, de az idő vonatkozásában nem mérhető, nem ragadható meg a kijelentés: időtlen, egyenlő. A „Hrvatska” bármelyik pillanatban lecserélhető „Srbijá”-ra, hiszen a politikai élű, múltat idéző megszólalások – tartalmukból adódóan – egyetemesek tudnak lenni, a jövőbe vetett optimista hitet szóllaltatják meg,

de a mostban automatikusan válnak pesszimista, felülírt kijelentésekké („csodásan fogunk élni”, „a pénz nem megy többé Belgrádba” stb.). Ezek tehát a mostban kritikai töltettel fogalmazódnak meg („nem vagyunk mi hülye nemzedék, de hülyék voltunk, hogy hagytuk: mások uralkodjanak felettünk; na, itt basztuk el, de rendesen”), majd megint minden átalakul igazán őszinte társadalomkritikává, a felszólalások, a hozzászólások pedig egyre ingerültebbek lesznek, egyre nagyobb súllyal esnek latba.

Nem generációs különbségekre és nem is a gondolkodás- és a hozzáállás-módok különbségére kérdez rá tehát Šeparović a darabban, és nem is feszíti egymásnak ezeket, hanem az időtlenség szemszögéből értelmez és egyenlít ki: ugyanazok vagyunk. Az azonosulási pontok fokozatos aktivizálása, a magántörténeteknek a társadalmi perspektívába való fordulása képezi azt a finom kohezív hálót, amely igazán tökéletessé teszi a darabot.

(Folytatjuk)